

שבטי יִה

חותם אמת

ערב כניסתו של עם ישראל לארץ ישראל, ניגש העם למפקד אוכלוסין מבן עשרים שנה ומעלה:

”שִׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעַלָּה לְבֵית אָבֹתָם, כָּל יֵצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל.”
(במדבר כו, ב)

במפקד הזה מדגישה התורה ביטוי מאוד ייחודי, אשר חוזר על עצמו פעם אחר פעם. לכל שם מוצמד שם משפחה, המורכב מן השם הפרטי עם תוספת אות ה"א בתחילתו ואות יו"ד בסופו, כדוגמת:

”...חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי, לְפִלֹא מִשְׁפַּחַת הַפִּלְאִי.”
(שם, פסוק ה)

עלינו לחקור אם יש מידע מוצפן בתוספת הזו "מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי", "מִשְׁפַּחַת הַפִּלְאִי" וכו'. הרי לא ייתכן שהתורה תשתמש בביטוי הזה רק כדי להביע את הכינוי המשפחתי. אם רק זו המטרה, כי אז די באזכור אחד! מדוע לחזור על כך פעם אחר פעם באדיקות?

לפני שניגש לבירור הנושא, נזכור כלל חשוב ומרכזי מאוד. כאשר התורה חוזרת על עצמה פעמים רבות, יש לחפש יוצא מן הכלל אשר ילמד על הכלל כולו. מהו כאן היוצא מן הכלל?

הנה הוא לפנינו במניין בני אשר:

”...לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה...”
(פסוק מ"ד)

כאן לא נאמר משפחת "הַיִּמְנָה" ככל שאר המשפחות, ומן הסתם השינוי הזה בא לרמוז על משהו.

מדרש חז"ל, המובא בילקוט שמעוני, מראה את הכיוון לפיתרון תעלומת תוספת האותיות לשמות המשפחה:

"רב אידי אומר, אות ה"א בראש כל תיבה ואות יו"ד בסופה. (הווי אומר) י"ה מעיד עליהם שהם בני אבותיהם. שנאמר: 'שָׁשׂוּ עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל' (תהילים קכב, ד)".

(ילקוט שמעוני, פינחס כו)

כלומר, צירוף האותיות הנלוות מכיל את שם י"ה (במהופך) שהוא שם ה', כפי שהוא מופיע בשירת הים:

"עֲזִי וְזַמְרַת יְיָ וַיְהִי לִי לְשׁוֹעָה..."

(שמות טו, ב)

הווי אומר, זו חותמת של ה', המאשרת את טהרת המשפחה ואת שייכות הבנים לאבותיהם.

רש"י מוסיף ומבאר:

"לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם? וכי סבורין הם שלא שלטו המצרים באמותיהם? אם בגופם היו מושלים, קל וחומר בנשותיהם? לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, לומר, מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם..."

(רש"י, במדבר כו, ה)

נוכל להוסיף ולציין, שהמגיפה שפרצה בעם אחרי פיתוי בנות מואב שהתערבו בתוך בני ישראל, הצריכה מפקד מחודש שיעניק אישור למי שלא מת במגיפה, שמשפחתו כשרה וטהורה.

המדרש מוכיח זאת מן הפסוקים בתהילים: "שָׁשׂוּ עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל..."

הביטוי "שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל" מוצמד לביטוי "עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל". הסמיכות הזו מלמדת, שהאותיות יו"ד וה"א שהתווספו לכל משפחה, הם עֲדוֹת לכשרותם.

רש"י מוסיף ומציין:

"אבל בִּמְנָה ('לְמִנְהָ מְשַׁפַּחַת הַיְמִנָה'), לא הוצרך לומר 'משפחת הַיְמִנָה' לפי שהשם קבוע בו יו"ד בראש וה"א בסוף".

כפי שכתבנו לעיל, היוצא מן הכלל מלמד על הכלל כולו. מכאן נוכל להסתעף להבנות יסודיות ועמוקות יותר.

המספר 70

בספר בראשית טורחת התורה לסמן ולהדגיש כל שם ושם מבני יעקב שירדו למצרים. התורה מסכמת את המספר הסופי הזה, באמרה:

”...כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִם שִׁבְעִים.” (בראשית מו, כז)

בספר דברים חוזר משה רבנו פעם שנייה ומדגיש את המספר החשוב הזה:

”בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם...” (דברים י, כב)

אם נספור באופן פרטני את כל בני יעקב היורדים למצרים, נגיע למספר ששים ותשע. כלומר חסר אחד למניין שבעים. חז"ל אומרים שזו יוכבד בת לוי, שנולדה בין חומות מצרים. עם המידע הזה נחזור אל הפרשה שלנו ואל מפקד בני ישראל. אם נספור כאן את כל השמות שהתורה הוסיפה להם אותיות י"ה, כגון "הראובני" "השמעוני" וכו', נגיע גם כן למספר ששים ותשע.

אם נוסיף להם את השם "יְמִנָה", שבו כבר מונחות האותיות י"ה, נגיע למספר שבעים.

כלומר, גם כאן התורה מדגישה בדרכה את המספרים 70-69. ללמדנו, שעם אותם מספרים של משפחות אב, מגיע עם ישראל לארץ ישראל.

המספר הזה הוא גם מספר הדיינים שהיוו את מעגל הנביאים סביב משה, כפי שציווה ה':

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶסְפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל... וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם...” (במדבר יא, טז-יז)

המספר הזה נקבע למניין חכמי הסנהדרין לדורות, ולדעת רבי יהודה, גדול שבהם הוא נשיא הסנהדרין. בכך אנו מגיעים שוב לצירוף של 70-69.

נשוב ונתבונן במזמור קכ"ב בתהילים, באותם פסוקים שהוזכרו במדרש שהובא לעיל:

”שָׁשִׁם עָלוּ שְׁבַטִים שְׁבַטֵי יְיָ עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם ה'.
כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד.” (תהילים קכב, ד-ה) (נוסח תנ"ך קורן)

מספר האותיות בשני הפסוקים האלה יחד הוא – 70.

בירושלים מתקיים חיבור בין שלושה מרכיבים:

1. משפחות שבטי ישראל המסומנים באותיות יו"ד וה"א.
 2. כסאות המשפט שעליהם יושבים שבעים חכמי הסנהדרין.
 3. מלכות בית דוד.
- המשולש הזה חובר יחדו "להדות לשם ה'" כלומר, שם הוי"ה מלא.
זו כוונת הפסוק המקדים – "יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבָּרָה לָהּ יַחְדָּו". שם חֻבְרוּ יחדיו שְׁבִטֵי יִהֵה, כְּסֵאוֹת לְמִשְׁפָּט, כְּסֵאוֹת לְבֵית דָּוִד.

■ שלמות שם הוי"ה

על הצירוף המיוחד של שם יֵה, אמר רבי עקיבא:

"איש ואשה, זכו - שכינה ביניהם. לא זכו - אש אוכלתן".

(סוטה יז.)

האות יו"ד מופיעה במילה איש והאות ה"א מופיעה במילה אשה. כאשר הזוג חי בשלום, מתחברים האותיות יֵה, ושם ה' מאיר בביתם. מה פירוש "שכינה ביניהם"? משמעות הדברים היא, ששאיפות קודש משותפות סוחפות אותם קדימה להשלמת רצון ה', וזוהי השכינה השרויה ביניהם. להשלמת ההבנה העמוקה הזאת, נחזור לימי הבריאה, בהם העולם נברא בשם א־להים:

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ".

(בראשית א, א)

בהמשך התגלה שם יֵהוה שצורף לשם א־להים.

"אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְרָאָם, בְּיוֹם עָשׂוֹת יֵהוּה אֱלֹהִים אָרֶץ וְשָׁמַיִם".

(בראשית ב, ד)

אחרי גירוש האדם מגן עדן מופיע שם הוי"ה לבדו:

"וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ, וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת יֵהוּה".

(בראשית ד, א)

כשנעקוב אחר אדם וחוה נמצא, כי בתחילת היצירה שניהם יחד נקראו בשם "אדם".

"זָכַר וַיִּקְרָא בְרֵאשִׁית, וַיִּבְרַךְ אֶתְּם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם".

(בראשית ה, ב)

השם "אדם" מורכב מאותיות א-ם, שהם תחילה וסוף של שם אֱלֹהִים; עם האות דל"ת באמצע, הרומזת על דמות אלוקים, כדברי הכתוב:

"זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ".

(שם פסוק א)

כאשר נפרדה חוה מאדם, הוא נקרא בשם "איש", והיא נקראה בשם "אשה".

(בראשית ב, כג)

"...לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לְקַחָהּ זֹאת".

ההיפרדות הזו גילתה את אותיות י-ה משם הוי"ה. עדיין חסרות האותיות ו-ה. האותיות האלה הושלמו אחר חטא אדם וחוה:

"וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה, כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל חַי".

(בראשית ג, כ)

השם חוה מורכב מאות חי"ת - הרומזת על 'חי', ומאותיות ו-ה משם הוי"ה. כעת הושלם שם י-ה-ו-ה במלואו.

מיד לאחר מכן מוזכר לראשונה שם הוי"ה המלא בפני עצמו:

"...וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה".

(בראשית ד, א)

נסכם במרוכז את ההופעה המדורגת של שם ה':

1. [יצירה ראשונה] אֱלֹהִים	2. [יצירה שניה] הוִי"ה אֱלֹהִים	3. [היפרדות איש ואשה] יְה
[חטא אדם וחוה]		
4. קריאת השם חוה [אם כל חי] וְה	5. לידת קין וקריאה בשם יְהוָה	

משמעות הדירוג היא זו:

1. בריאה ללא בחירה	2. צירוף בחירה חופשית וציווי על עץ הדעת.	3. מתן סיכוי לאיש ואשה לשאוף ולקיים את רצון ה' [שכינה ביניהם]
חטא האכילה מעץ הדעת		
4. גילוי המשכיות הדור הבא	5. רצון ה' המלא יושלם בשילוב הדורות הבאים [שם הוי"ה מלא]	

כלומר, גילוי שם הוי"ה מלא שהוא יישום רצון ה' עד תומו, לא יושלם אלא עד סוף כל הדורות. אמור מעתה, אחרי חטא אדם וחוה – כל איש ואשה ישלימו רק חלק מרצון ה', ואת המשכו יותירו לבניהם אחריהם.

נשוב ונצטט את שני הפסוקים החותמים את פרשת החטא ופיתוי הנחש הקדמוני:

”וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה, כִּי הִוא הֵיְתָה אִם כָּל חַי. וַיַּעַשׂ יְיָהוּה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וְיִלְבָּשֵׁם.”
(בראשית ג, כ-כא)

כמה מפתיע. מספר האותיות בשני הפסוקים האלה יחד, הוא – 70.

נשים לב לביטוי ”כְּתָנוּת עוֹר” ונציג את דברי מדרש רבה:

”בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב: 'כְּתָנוּת אֹר'.”
(בראשית רבה כ, יב)

מה פירוש: ”בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב...”? האם הנוסח בספר התורה שלו היה שונה?

ספר הזוהר פותר את התעלומה:

”...בְּקִדְמִיתָא הוּוּ כְתָנוּת אֹר...”
(זוהר בראשית לו:)

כלומר, העור המכסה את הבשר, נוצר אחר החטא. לפני שהעור נוצר היתה מעטפת של אור סוככת על הבשר.

הבדל בין עור לאור הוא ההבדל בין אות ע' שהיא בגימטריה 70, לאות א' שהיא בגימטריה 1.

האור הוא פנימי לעור ומקור כוחו. כלומר, הפער בין 69 ל-70, דומה לתשעה אנשים בבית הכנסת הממתינים למניין והעשירי מגיע וכולם מתעוררים לחיים, או 49 שערי בינה הממתינים לשער ה-50 השקול כנגד כולם. כך האחד המשלים לשבעים הוא כעין נשמה לכולם ושווה בערכו לכולם.

בתוך שבעים בני יעקב היורדים למצרים, הייתה יוכבד בת לוי – המספר האחד ששווה בערכו לכולם. היא הייתה אמם של משה ואהרן ומרים, שהיו שקולים בערכם כנגד כל ישראל.

בשבעים הזקנים שהתאספו סביב משה, היה משה רבנו – המספר האחד שמרוחו נאצלה רוח נבואתם. לדעת רבי יהודה, סנהדרין לדורות מורכבת מ-70 ומתוכם ייבחר הגדול, השקול כנגד כולם.

■ שם שלם וכסא שלם

כפי שהוזכר לעיל, שם 'י-ה' הוזכר לראשונה בתורה בשירת הים:

”עֲזִי וְזַמְרַת יְיָ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה.”

פירוש הפסוק הוא כדלקמן:

”אֲשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאָה גְאָה... עֲזִי וְזַמְרַת יְיָ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה” אשירה לשם הוי"ה זה שהוא מלא, שהוא מקור כוחי ("עֲזִי"), והוא תפארתו של שם י-ה ("זַמְרַת יְיָ"), והוא (שם הוי"ה מלא), היה לי לישועה.

עם סיום מלחמת בני ישראל בעמלק בונה משה רבנו מזבח ומכריז:

”וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּס יְיָ מִלְחָמָה לַיְיָ הוּא בְעַמְלֵק מִדֶּרֶדֶר.” (שמות יז, טז)

המילה "כַּס" היא חצי מן המילה 'כסא', ושם י-ה, הוא חצי משם י-ה-ו-ה.

על הצירוף המיוחד הזה של חצי השם, וחצי כסא ה', אומרים חז"ל:

”רבי לוי בשם רבי אבא אומר: לא השם שלם ולא כסאו שלם עד שיאבד זרעו של עמלק...”

כיון שיאבד זכרו של עמלק, כסא שלם ושם ה' שלם שנאמר: 'הַאֲוִיב תַּמּוּ חֲרָבוֹת לְנִצָּח... אָבַד זְכָרָם הִמָּה. וְהָ לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹ' (תהלים ט, ז-ח).

(ילקוט שמעוני, תהילים ט, רמז תרמג)

כלומר, רצון ה' לא יושלם עד תומו במציאות של העולם הזה, עד שימחה זרע עמלק.

'כסא ה' פירושו – גילוי כבוד מלכות ה'.

נזכיר, כי כשם שהנחש הקדמוני הפריע לרצון ה' להתגלות וגרם לו עיכוב עד סוף כל הדורות, כך הופעת עמלק יצרה הפרעה דומה.

נתבונן בהכרזה שהכריז הקב"ה עם סיום המלחמה בעמלק:

”וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זְכוֹרֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זְכוֹר עִמְלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם”.

(שמות יז, יד)

מפליא להיווכח, שגם כאן מספר האותיות בפסוק הזה עומד על 70, בדיוק כמו שני הפסוקים שהופיעו בסוף חטא הנחש הקדמוני.

אמנם במלחמת עמלק, עדיין לא השתנה שמו של הושע בן נון ליהושע. התוספת הזו של האות יו"ד נוספה לשמו של יהושע על ידי משה רבנו בהכנות לשילוח המרגלים, וזה קרה בשנה השנייה ליציאת מצרים. יוצא אפוא, שהמספר האמיתי של האותיות הוא 69 ורק עם תוספת האות יו"ד ליהושע, נגיע ל-70. צמד המספרים 69-70 יבוא אפוא לידי ביטוי, באותיות י-ה של יהושע.

נשוב אל המפקד בערבות מואב, שבו פתחנו את המאמר.

התורה מציינת בפירושו, שבמפקד בערבות מואב לא נותר איש מן המפקד הקודם במדבר סיני שהתקיים לאחר גזירת העונש בחטא המרגלים:

”וּבִאֲלֵהָ לֹא הָיָה אִישׁ מִמְּפֹקְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר סִינַי. כִּי אָמַר ה' לָהֶם מוֹת יָמֹתוֹ בְּמִדְבַר...”.

(במדבר כו, סד-סה)

ראוי לציין, שכעת כל מי שהתפקד בערבות מואב, נכלל בתוך הגורל אשר קבע את מקום נחלתו בארץ ישראל. כלומר, המפקד הזה קבע את מפת המשפחות וגודל הנחלה אשר תנחל כל משפחה בארץ ישראל. זו היתה אחת ממטרותיו המרכזיות. כל זה מסביר, מדוע אחר מפקד העם ואזכור שם י-ה הצמוד לכל משפחה, מוזכרת פרשת חלוקת הארץ:

”לְאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת”.

(במדבר כו, נג)

לאור כל האמור לעיל, נבין יותר את שינוי השם שנעשה ליהושע כשנשלח לרגל את הארץ:

”...וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ”.

(במדבר יג, טז)

כלומר צירוף שם י-ה.

בשונה מן האזכור שהיה כעבור 38 שנים במשפחות ישראל, ”הראובני”, ”החנכי” וכו' – אחת בראש התיבה ואחת בסופה, כאן אותיות י-ה סמוכות זו לזו. יהושע פתח במלחמת עמלק, ויהושע הוא שיכניס את עם ישראל לארץ ישראל.

